

O bezdomovectví citlivě

Manuál pro média jak psát o lidech bez domova

PROČ SE TÍM ZABÝVAT?

Veřejná debata o společenských problémech často začíná právě v médiích. Ta o lidech bez domova bohužel často reprodukuje mylné nebo zbytečně generalizující stereotypy, čímž už tak zranitelné skupině v očích veřejnosti ještě více ubližují. Samotní lidé bez domova navíc v médiích většinou žádné zastoupení nemají, jen těžko se tak proti negativním stereotypům dokáží bránit.

Představujeme několik doporučení (nejen) pro média, jak psát nebo hovořit o problematice bezdomovectví a jak ji zobrazovat. Společně uvádíme také příklady dobré i špatné praxe.

O slově „bezdomovec“

Termín „bezdomovec“ je možná zažitý, zároveň s sebou ale nese silně negativní konotace. Použitím pejorativního slova „bezdomovec“ nebo „bezďák“ (ale také například „alkoholik“ nebo „feťák“) představujeme lidi bez domova jako společenskou anomálii, problémovou či patologickou skupinu. Jedná se o „nálepkování“, které vede k redukování člověka pouze na fakt, že je bez domova a zcela opomíjí jiné charakteristiky. Když lidé bez domova tyto nálepky internalizují, způsobuje to jen další zranění.

Někteří lidé bez domova tato slova mohou přirozeně sami*ý používat. Nám, kteří do této skupiny nepatříme, ovšem rozhodně nenáleží nazývat zranitelné skupiny výrazy s negativními konotacemi. Zvláště důležité je uvědomit si, že používáním „nálepek“ v médiích vědomě ovlivňujeme část veřejnosti (a posilujeme tím negativní předsudky, které jsou v ní zakořeněné). Reprodukujeme tak osvojený (a často zraňující) stereotyp. Navíc zcela opomíjíme další skupiny: ženy bez domova, osoby v těžké životní situaci způsobené bytovou krizí a lidi v dalších formách nouze.

● **Namísto slova „bezdomovec“ navrhuje například:**

- ▶ člověk bez domova
- ▶ lidé bez domova

● **alternativně:**

- ▶ ženy bez domova
- ▶ queer lidé bez domova
- ▶ lidé v nouzi

Jde o známý a často používaný princip „people first“. Do popředí je třeba umístit skutečnost, že jsme všichni lidé. Člověk bez domova tak není charakterizován jen prostřednictvím své sociální situace.

● **Takhle ne:** *Před lety společně s kolegy nabídli některým bezdomovcům pomocnou ruku. Dnes tvrdí, že byli naivní.*

(Prahln, Václavské náměstí ovládá mafie bezdomovců. Pravidla jsou nekompromisní, duben 2024)

● **Takhle ano:** *S terénními sociálními pracovníci pak projde noční hlavní nádraží, kde se snaží lidem bez domova nabídnout čaj nebo možnosti nízkoprahového centra. Všimá si, že problematika má i genderový rozměr. Vypravuje se tak do centra pro ženy bez domova Jako doma.*

(Refresher news, Guardian píše o Praze. Pozastavil se nad rostoucím bezdomovectvím, duben 2024)

O tématu bezdomovectví

Média (a nejen ta) vytváří svým pokrytím problematiky bezdomovectví obraz přijímaný většinou společností. Výběrem tématu i způsobem prezentace mohou lidem bez domova pomoci, vzbudit zájem a solidaritu veřejnosti, anebo potvrdit existující negativní stereotypy. Pokud o lidech bez domova budeme psát/hovořit pouze v souvislosti s nebezpečnými situacemi, návykovými látkami, kriminalitou a jinými patologickými jevy, pouze tím veřejnost utvrdíme v myšlence, že lidé bez domova jsou jen problémová skupina vzdálená zbytku společnosti.

I lidé bez domova vedou své každodenní životy a potýkají se v nich s různými problémy. Proto bychom se neměli*ý zaměřovat pouze na negativní aspekty, kterými vytváříme ještě větší bariéru mezi nimi a běžnou veřejností. Jejich příběhy často nejsou výsledkem pouhého individuálního selhání, ale kombinací nedostatečné záchytné sítě, rodinného zázemí, systémových nedostatků, nebo sérií osobních krizí a mnoha dalšího. Zjednodušování tak komplexních problematik, jako je bezdomovectví, bytové krize nebo dluhové pasti, na jednotlivé černobílé příběhy, řešení tohoto celoevropského problému nepomáhá.

Tématika bezdomovectví by se neměla omezovat pouze na prostá konstatování, že tento problém existuje. Součástí mediálních výstupů by mělo být také řešení, možnosti a formy pomoci. Je vhodné také poskytovat prostor více pohledům a obracet se například na expertky*experty z oblasti sociálních služeb. Stejně jako u ostatních témat je zásadní ověřovat informace z více možných zdrojů.

Lidi bez domova lze zobrazovat i jinak než jako nebezpečné podvodníky, bezbranné oběti nebo aktéry romantizovaných vyprávění. Zvažte, jaký konkrétní člověk je v centru následujících příběhů:

● **Takhle ne:** „Při práci se střídají a vydělávají skutečně dost. Pokud se snaží, tak každý z nich vyžebří i tři tisíce za den. A k tomu občas od lidí dostávají i jídlo. Ovládají i nejrůznější figle, kterými si k výdělku pomáhají...“ popsal naši redakci letitý člen ochranky na Václavském náměstí.

(Prahln, Komerční banka na Václaváku si vyhlédl jeden z nejodolnějších bezdomovců v Praze, duben 2024)

● **Takhle ano:** Potřebují pochopení, podané ruce a prostředí, které místo odsudků nabídne ochranu. V zimě to platí několikanásobně. Ohrožení umrznutím totiž nemůže být „trestem“ za pád na dno. To bychom přece přistoupili na opravdu nelidská pravidla.

(Český rozhlas Plus, Apolena Rychlíková: Mrzne a lidé bez domova jsou zase v ohrožení života. Smrt ale nemá být trestem za pád na sociální dno, prosinec 2023)

O fotografiích bezdomovectví

Nejen slova, ale také obrazy přiživují existující stereotypy. V momentě, kdy lidi bez domova ukazujeme pouze jedním, neustále se opakujícím způsobem, opět vzbuzujeme falešný dojem, že se jedná o homogenní skupinu, což tak není. Zdaleka je nereprezentuje jen stárnoucí muž ve špinavém oblečení venku na lavičce. Samozřejmě to neznamená, že takové lidi mezi lidmi bez domova nenajdeme, nejsou ale jediní.

Mezi lidi bez domova patří kromě mužů také ženy, queer lidé, mladí lidé, senioři a seniorky i lidé v produktivním věku. U mnohých z nich nemáme na první pohled šanci poznat, že nemají domov, patří do tzv. skrytého bezdomovectví. I ti*ty ale do diskusí o bezdomovectví patří a zaslouží si být v nich zahrnuti*y.

Zvažte proto zda vybraná ilustrační fotka doplňující článek skutečně odpovídá tomu, čemu se text věnuje. Nebo zda člověka, jehož příběh popisujete, zbytečně nedehumanizujete.

● Takhle ne:

(Novinky.cz, Každý bezdomovec v Česku je nemocný)

(Seznam Zprávy, Fotoreportáž: Mezi bezdomovci, když je venku minus 15 stupňů)

(A2larm, K osmdesáti tisícům lidí bez domova mohou brzy přibýt další: samoživitelky a jejich děti)

(Charita České Budějovice, Služba pro lidi bez domova – Terénní program)

O soukromí lidí bez domova a v nouzi

Lidé bez domova často na ulici prožívají svůj každodenní život, který zahrnuje množství negativních zkušeností i frustrace. Život na ulici je traumatizující. Záležitosti, které my vykonáváme doma, se pro ně často odehrávají prakticky bez nároku na soukromí. I lidé bez domova mají (stejně jako všichni ostatní) právo na respekt a důstojnost, a textový i obrazový materiál v médiích by tomu měl odpovídat. Obrazový materiál, který je respektující, může lidi bez domova zachycovat například zezadu, fotografie se mohou více soustředit na terénní pracovníctvo a podobně. V některých případech nemusí lidi bez domova jednoduše zobrazovat vůbec. Pokud si nejste jistí*é, co můžete fotit či natáčet, vždy je lepší se člověka bez domova přímo zeptat.

O komunikaci

Když novináři*novinářky píší o konkrétní skupině lidí, je nutné nespoléhat se na zažitě představy a stereotypy, ale aktivně s cílovou skupinou komunikovat. Lidé bez domova mají právo své příběhy vyprávět vlastním hlasem, není tedy nic jednoduššího, než jim tento hlas poskytnout. Buďte v komunikaci s lidmi v nouzi ohleduplní*é – respektujte jejich soukromí, osobní prostor a citlivost témat. Předem jasně sdělte účel článku či rozhovoru. Je také vhodné nabídnout drobné gesto, jako je káva nebo oběd, jako projev uznání za jejich čas a ochotu spolupracovat. I v těchto situacích ale doporučujeme spolupracovat se sociálními službami, které mohou respondenty*respondentky doporučit vzhledem k tématu textu a aktuální situaci člověka bez domova.

Pokud tato přímá komunikace není z jakéhokoliv důvodu možná, vždycky existuje možnost kontaktovat sociální služby nebo terénní pracovníctvo, které s lidmi bez domova pracuje na denní bázi. Sociální služby mohou pomoci i s dodáním obrazového materiálu nebo odpovědět na nejasnosti a otázky médií.

Děkujeme všem, kdo píšete o lidech bez domova a v nouzi s respektem!